

ASPECTES LEGALS I INSTITUCIONALS DE LA POLÍTIKA I LA PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTIQUES A LES UNIVERSITATS EN QUÈ ÉS OFICIAL LA LLENGUA CATALANA

Albert TURULL

Professor del Departament de Filologia Catalana
i director del Servei de Llengua i Terminologia de la Universitat de Lleida

Sumari

0. Sigles utilitzades	3.2. Serveis lingüístics
1. Preàmbul	3.3. Coordinació interuniversitària
2. Marc legal	4. Àmbits d'aplicació
2.1. Lleis de règim lingüístic	4.1. Estudiantat
2.2. Estatuts universitaris	4.2. Personal d'administració i serveis
2.3. Desenvolupament estatutari	4.3. Professorat
3. Tramit institucional	5. Conclusions
3.1. Càrrecs de govern i comissions de política lingüística	6. Bibliografia

0. SIGLES UTILITZADES

ETS	Escola Tècnica Superior	UJI	Universitat Jaume I
EU	Escola Universitària	UOC	Universitat Oberta de Catalunya
PAS	Personal d'administració i serveis	UPC	Universitat Politècnica de Catalunya
UA	Universitat d'Alacant	UPF	Universitat Pompeu Fabra
UAB	Universitat Autònoma de Barcelona	UPV	Universitat Politècnica de València
UB	Universitat de Barcelona	URL	Universitat Ramon Llull
UDG	Universitat de Girona	URV	Universitat Rovira i Virgili
UDL	Universitat de Lleida	UV	Universitat de València
UIB	Universitat de les Illes Balears		

1. PREÀMBUL¹

L'objectiu d'aquest article és observar de manera conjunta la situació de les universitats de l'àmbit lingüístic català pel que fa a l'ús de les llengües

1. Una primera versió d'aquest paper, sota el títol de «El marc de la normalització lingüística en l'àmbit universitari», va ser presentada a Lleida el 14 de desembre de 1996, dins

i, més concretament, pel que fa a la normativa i al tramit institucional (càrrecs i òrgans de govern, i serveis lingüístics) de què aquestes universitats s'han dotat en els darrers anys d'acord amb uns objectius de normalització lingüística generalment recollits i impulsats pels respectius estatuts. Em referiré, doncs, a la desena d'universitats del Principat de Catalunya,² a les quatre del País Valencià i a la Universitat de les Illes Balears; a hores d'ara totes elles, tret de la UPV, conformen, juntament amb la Universitat de Perpinyà, l'Institut Joan Lluís Vives, que, amb seu a Castelló de la Plana, ha adoptat el lema de *xarxa d'universitats*.

2. MARC LEGAL

2.1. Lleis de règim lingüístic

Atès que cap text legal de rang superior (Constitució, estatuts d'autonomia) no fa esment del règim lingüístic en l'àmbit universitari, les diferents lleis de normalització o d'ús lingüístic són el marc de referència general en què es pot trobar algun paràgraf que l'afecta explícitament.

La Llei catalana de 1983 (Llei de normalització lingüística a Catalunya) es refereix a les universitats en més d'una ocasió. L'article 14.1 disposa que el català és la *llengua pròpia* de l'ensenyament a Catalunya «en tots els nivells educatius», però el tercer apartat del mateix article exclou l'universitari dels nivells i graus en què la llengua catalana s'ha d'ensenyar obligatòriament. L'article 20, en canvi, sembla incloure (no s'hi especifica res) els universitaris dins dels «centres d'ensenyament» que «han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal, tant en les activitats internes, incloent-hi les de caràcter administratiu, com en les de projecció externa».

del seminari *L'ensenyament i la normalització lingüística als països de parla catalana*, organitzat per les federacions d'ensenyament de Comissions Obreres de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears. He d'agrair a nombrosos companys de les universitats d'aquests territoris, i singularment als membres dels respectius serveis lingüístics, la facilitació de moltes dades i documents sense els quals l'elaboració d'aquest article hauria estat impossible. En cap cas els són imputables, però, les errades i mancances que el text conté.

2. Durant la darrera redacció d'aquest article (juny de 1997), el Parlament de Catalunya ha enllestit els tràmits d'aprovació de la desena universitat, la de Vic (la sigla de la qual haurà de ser UPV per no confondre's amb la Universitat de València, de la mateixa manera que les universitats de Girona i de Lleida, creades el 1991, van haver d'adoptar les sigles UDG i UDL, respectivament, per tal d'evitar coincidències amb altres centres de l'àmbit estatal). D'altra banda, es parla ja també de la tramitació d'una nova universitat privada, coneguda provisionalment amb el nom d'Universitat *Lliure* de Catalunya.

L'únic article d'aquesta Llei dedicat inequívocament a les universitats és el 16, on consten un parell de principis que han generat conseqüències (obrint portes i tancant-ne): a l'apartat 1, que «els professors i els alumnes tenen dret a expressar-se en cada cas, de paraula o per escrit, en la llengua oficial que prefereixin»; i a l'apartat 2, que «les universitats catalanes han d'oferir cursos i altres mitjans adients per assegurar la comprensió de la llengua catalana als alumnes i als professors que no l'entenen». En resum, que el català és plenament admès, per activa i per passiva, però que el seu ús difícilment podrà ser requerit en l'àmbit acadèmic. Com se sap, aquest és un dels punts de debat en el moment actual (1997), amb vista a la possible tramitació d'una nova llei (o bé la reforma de la Llei de normalització lingüística de Catalunya) al Parlament de Catalunya.

Al País Valencià, el panorama és tot un altre. El títol sobre l'ensenyament de la Llei d'ús i ensenyament del valencià (també de 1983) s'inicia amb aquestes paraules: «La incorporació del valencià a l'ensenyament és obligatòria en tots els nivells educatius» (article 18.1), i sembla evident que l'universitari és també un nivell educatiu. Però poc després, a l'apartat 3 del mateix article 18, s'especifica que «el valencià i el castellà són llengües obligatòries als plans d'ensenyament dels nivells no universitaris». Probablement s'ha d'interpretar que al primer apartat es declara obligatòria a tots els nivells tan sols la *incorporació* del valencià: és a dir, la seua presència, però sense especificar-ne el grau, que pot perfectament esdevenir testimonial sense contravenir la Llei. Les universitats només són esmentades de manera explícita a l'article 23.3, on tot just es parla de «procurar» la introducció del valencià com a assignatura per tal que els futurs professors en tinguin un coneixement oral i escrit «en igualtat amb el que posseeixen del castellà».

Pel que fa a les Illes Balears, en la Llei de normalització de 1986 la llengua catalana no solament és declarada *pròpia* de la comunitat i de les seues institucions —on ha de quedar inclosa la universitària— sinó que fins i tot és esmentada expressament la Universitat de les Illes Balears com a entitat consultora en matèria lingüística i com a part integrant d'una possible institució futura de tots els països catalans destinada a vetllar per la unitat de la llengua.

2.2. *Estatuts universitaris*

Dins dels textos normatius pròpiament universitaris, cal començar pels diferents estatuts amb què cada universitat es dota d'òrgans de govern i

perfila les línies bàsiques del seu funcionament institucional, ja que totes les universitats del nostre àmbit territorial tenen algun punt en els seus textos estatutaris en què declaren el català com a llengua pròpia o oficial, i sovint totes dues coses alhora.³

Això és el que fan de manera singularment directa els estatuts de la UPF (1993) i els de la UDL (1995), que declaren el català «la llengua pròpia i oficial» d'aquestes institucions i remetent qualsevol altra referència sobre l'oficialitat lingüística al que diu l'Estatut d'autonomia català.⁴ Trobem gairebé una rèplica d'aquesta fórmula als estatuts de la URV (1994) i de la UDG (1995), en què es declara la llengua catalana només pròpia de la universitat respectiva i no es diu res sobre el règim d'oficialitat, que queda globalment remès al text estatutari superior. En definitiva, el règim lingüístic de la UPF i de les tres universitats anomenades «perifèriques» de Catalunya consisteix a marcar fins a l'extrem possible el concepte de llengua pròpia introduït a l'Estatut d'autonomia.⁵

Els nous estatuts de la UB,⁶ després d'un primer apartat idèntic al de la UPF o la UDL, afegeixen (article 5.2) que la regulació dels usos d'«el català i el castellà, com a llengües declarades oficials a Catalunya», han de fer-se «d'acord amb les disposicions sobre normalització lingüística», i en els apartats següents del mateix article 5 s'esmenten explícitament, d'acord amb el «foment de la llengua catalana en els terrenys investigador, docent i administratiu», la Comissió de Política Lingüística i el Reglament sobre els usos lingüístics.

3. Vegeu-ne un altre panorama global, en aquest cas amb la inclusió de les universitats de Galícia, el País Basc i Navarra, a E. Expósito, «Els professors universitaris, la llibertat de càtedra i l'ús de les llengües pròpies», *Revista de Llengua i Dret*, 23, pàg. 134-152.

4. És, no cal dir-ho, una forma indirecta de decretar la vàlida cooficial del castellà sense ni tan sols esmentar-lo: una via semblant, fet i fet, a la que emprà la Constitució espanyola pel que fa a les llengües diferents de la castellana.

5. S'entén, doncs, que el català hi és més que una llengua oficial: n'és el vehicle habitual i el codi comunicatiu amb què la universitat s'identifica, sens perjudici (justament aquesta és sempre l'expressió) de la vàlida legal d'allò que hom, en un nivell individual, pugui dur a terme mitjançant una altra llengua també oficial del país en què la universitat es troba, ja que hi ha lleis superiors que ho garanteixen.

6. En el moment de redactar la darrera versió d'aquest article (juny de 1997) sembla imminent la publicació al DOG d'aquests nous estatuts, que foren aprovats pel claustre extraordinari de la UB ja el maig de 1996. Els estatuts anteriors, de 1985, eren els únics que no parlaven de «llengua pròpia», tot i que sí que declaraven el català com «la llengua oficial de la UB». A més, s'hi feia una subtil distinció entre aquesta oficialitat aparentment exclusiva del català i un altre concepte, el de «llengua d'ús», on trobàvem amb idèntic rang «la catalana i la castellana, ambdues declarades oficials a Catalunya per la Constitució espanyola i l'Estatut de Catalunya».

Els estatuts de la UAB, de 1985, són molt explícits en allò que altres textos estatutaris contenen només implícitament: «La llengua pròpia i oficial de la UAB és la catalana; la castellana, llengua oficial de l'Estat, serà també llengua oficial de la Universitat».⁷ Pel que fa a la UPC, els seus estatuts (la versió actual és de 1995), després de declarar el català *llengua pròpia* de la universitat, i sense emprar en cap cas el mot *oficial*, introdueixen dues novetats terminològiques en el panorama del règim lingüístic universitari: una referida a cada llengua. Quant a la catalana, després de pròpia, en fan «vehícle d'expressió normal», que de fet no és sinó el desenvolupament directe i primer de la *propietat*. Quant a la castellana, diuen que la UPC *l'acull*, i concretament «en convivència recíproca amb la catalana, en igualtat de drets per a tots els membres de la comunitat universitària, sobre la base del respecte a la llibertat d'expressar-se en cada cas en la llengua que es prefereixi» (article 8).⁸

Els estatuts de la UIB (1990) són uns altres dels més clars: «La llengua catalana, pròpia de la UIB, té, juntament amb la castellana, caràcter de llengua oficial». Aquí retrobem la asimetria bàsica dels estatuts autonòmics i d'alguns dels universitaris: una llengua pròpia, dues llengües oficials; en aquest cas sembla que l'esment del castellà sigui de biaix, i de fet la forma amb què apareix implica una mena de pressuposició: com si l'oficialitat d'aquesta llengua fos un fet previ i la UIB es pronunciés només sobre la seua llengua pròpia. El corollari que segueix («tots els membres de la Universitat tenen el dret d'utilitzar-la, activament i passivament», i «la Universitat normalitzarà l'ús del català en l'àmbit de les seves competències») no fa sinó reforçar el paper i la imatge d'una llengua principal en el marc, almenys, de les definicions estatutàries.

Els estatuts de totes les universitats valencianes declaren també la llengua catalana, amb aquest nom o amb el de *valencià*, com a pròpia o oficial. Entre els menys agosarats, per exemple, els estatuts de la UPV gairebé copien la Llei d'ús i ensenyament del valencià (no s'hi esmenta cap llengua *pròpia* i són plenament cooficials «el valencià i el castellà») i els de la UA (de

7. És clar que aquesta literalitat no exclou comentaris; per exemple, que en recórrer, pel que fa al castellà, no a l'Estatut d'autonomia sinó a l'oficialitat estatal (és a dir, a la Constitució), els estatuts de la UAB sembla que reproduïxen la paradoxa essencial del tramat de la política lingüística catalana.

8. Malgrat un aparent retoricisme, aquest fragment introdueix i gairebé defineix un nou concepte, el d'«acollida»: justament una llengua seria *acollida* per una comunitat o una institució en el cas de, precisament no essent-ne *pròpia*, tenir-hi tanmateix reconeguts els drets en un pla d'igualtat. En el fons, doncs, pel camí de la complementarietat, aquest és un altre desenvolupament, abans inèdit, del concepte de *llengua pròpia*.

1985, actualment en fase de revisió) parlen de «potenciar el coneixement i l'ús de la llengua pròpia»; del mateix any són els de la UV, que declaren *llengües oficials*, en una hàbil el·lipse, «les reconegudes com a oficials en l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana» (article 6) i que en l'apartat següent introdueixen el terme *llengua pròpia*.⁹ Segurament els estatuts de la UJI seran els més avançats del País Valencià en matèria lingüística, ja que, amb una interessant fórmula circular (i inèdita encara), diuen que «la llengua oficial és la pròpia» del país i de la Universitat —sens perjudici, és clar, del que s'estableixi en una legislació superior.

Pel que fa a la fins fa poc única universitat privada, la URL, els seus estatuts declaren sense ambigüitat la llengua catalana com «la llengua pròpia de la URL» i, de manera paral·lela als de la UB de 1985, afegeixen que la catalana i la castellana són «llengües d'ús»; en aquest cas la qüestió de l'oficialitat, semblantment a algun dels estatuts valencians, remet a la Constitució i l'Estatut d'autonomia, on són «ambdues declarades oficials a Catalunya» (article 3.3).

No és difícil adonar-se, en resum, que, d'una banda —com dèiem— els estatuts universitaris han de continuar la línia marcada pels textos legals superiors (llengua pròpia inequívoca i cooficialitat asimètrica a Catalunya i les Illes; menor claredat i major diversitat al País Valencià), però que, d'altra banda, hi ha un cert marge de maniobra (diguem-ne semàntica i sintàctica) per als legisladors universitaris, que poden arribar a fer de les qüestions formals una línia d'interpretació vàlida per a les seues actuacions posteriors.

2.3. *Desenvolupament estatutari*

Si els estatuts de les diferents universitats, malgrat les diferències entre ells, declaren —com hem vist— l'oficialitat del català i molt sovint també el seu caràcter de llengua pròpia de la institució, és en el ventall de decisions i d'actuacions que se'n deriven, és a dir, en el seu desenvolupament a tots

9. Cal recordar que els estatuts de la UV han protagonitzat una important victòria legal a propòsit de l'ús del terme «català», en aconseguir, com ja s'havia intentat en el cas d'Alacant i sembla que es repetirà en el de Castelló, que el Tribunal Constitucional validi l'afirmació que el nom de la llengua, bé que estatutàriament «valencià», és «acadèmicament *català*». Ha estat un llarg procés, que ara inicien els estatuts de la UJI, després que, com s'esperava, el govern de la Generalitat valenciana hagi exclòs de la seva aprovació un esment d'aquest tipus.

els nivells, que aquesta declaració pren sentit i pot esdevenir un instrument amb efectes pràctics.

Evidentment, un primer nivell d'aplicació comporta la creació de càrrecs i suborganismes dedicats expressament a la qüestió lingüística (serveis lingüístics, comissions i d'altres), però d'aquest aspecte ens ocuparem en el capítol següent. Ara la qüestió, fent un salt lògic i cronològic poc ortodox, és veure quina mena de documents normatius o de planificació generen les diferents universitats, sovint mitjançant aquests suborganismes, per tal de donar compliment a la declaració de propietat i d'oficialitat lingüística que hem vist que solen fer en els seus estatuts.

Troblem tres tipus bàsics de documents de rang inferior, és a dir, interns d'una sola universitat i entesos com a desenvolupament dels seus estatuts. D'una banda, els plans de normalització lingüística o similars; d'altra banda, els reglaments d'usos lingüístics i, finalment, els acords de perfilació lingüística dels llocs de treball.¹⁰

Arribats en aquest punt, però, el panorama deixa de ser complet, ja que no totes les universitats disposen dels tres elements que acabem d'esmentar, i sovint de ni tan sols un d'ells. En uns casos perquè es tracta d'universitats de creació (o de redefinició estatutària) relativament recent, que encara no han tingut temps de completar el desenvolupament dels seus estatuts (penseu en les dates d'aprovació que n'esmentàvem abans: diversos són de 1993 a 1995 i alguns més estan en fase de revisió o pendents d'aprovació definitiva); en altres casos, certament, per manca de voluntat política dels claustres o dels equips de govern, o també per imposicions de la conjuntura sociopolítica; en definitiva, la realitat és que només unes poques universitats disposen a hores d'ara de pla de normalització, reglament d'usos lingüístics i perfilació lingüística dels llocs de treball.

Hi ha universitats que fa temps van aprovar un pla global (els plans de normalització lingüística de la UB, la UPC i la UAB són de 1988 i 1989, i de 1990 el Pla de dinamització lingüística també de la UB), que posteriorment han complementat amb plans de periodització concreta (per exemple, anual o bianual, com el Pla de dinamització lingüística de la UAB per a l'any

10. Això no vol dir, lògicament, que la producció d'aquesta mena de textos sigui tota la feina normalitzadora que fan les comissions de política lingüística, els serveis lingüístics universitaris o les juntes i els equips de govern respectius: cal afegir-hi, deixant de banda el que és pur assessorament gramatical o terminològic, les tasques de formació (cursos de llengua generals o específics, que és clar que també incideixen en l'augment i la millora dels usos) i les de dinamització (que també solen generar documents concrets: per exemple, tríptics o opuscles destinats a motivar els membres de la comunitat universitària a favor de l'ús de la llengua).

1995 o les Mesures de política lingüística per al bienni 1996-1997 de la mateixa universitat) o amb plans sectorials per als centres considerats més deficitaris: a la mateixa UB hi ha sengles plans de normalització lingüística a les facultats de Dret i de Ciències Econòmiques i Empresariales, així com a l'EU d'Estudis Empresariales, tots ells del període 1994-1995, però ja l'any 1990 s'havia aprovat un pla especial dit *de formació lingüística dels alumnes* per a l'EU de Formació del Professorat d'EGB; a la UPC disposen de plans especials l'EU Politècnica de Barcelona i l'ETS d'Enginyers Superiors de Barcelona. També hi ha un programa de normalització específic per a l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (amb centres a Barcelona i a Lleida), que té una dependència orgànica directament relacionada amb la Generalitat i un funcionament autònom, en règim d'adscripció, que en fan un cas singular. Actualment, com veurem, algunes d'aquestes universitats pioneres han iniciat ja noves fases mitjançant la perfilació de llocs de treball i l'aprovació de normatives sobre els usos lingüístics. Hi ha altres universitats que tenen un pla de normalització en procés de ser aprovat (així, a la UIB) o que han generat almenys documents previs (Proposta d'elaboració d'un pla de normalització lingüística per a la UPF, datada el 1991) i d'altres, més recents, que no disposen encara de cap text global però que hi estan treballant per mandat de la Comissió de Política Lingüística corresponent (aquest és el cas de la UDL pel que fa a un pla general o de la URV per a la Facultat de Ciències Jurídiques). No sempre, però, es tracta de plans aprovats al màxim nivell i publicats en una edició a l'abast de tothom, sinó que hi ha institucions que en fan una eina d'estricta ús intern, com un guió per a programar i aplicar amb més eficàcia el conjunt d'accions que de tota manera els diferents òrgans implicats realitzen en el seu dia a dia, un curs després d'un altre; aquest és el cas de la UPC o de la URL, que també tenen aprovat un pla per incrementar l'ús de la llengua catalana.

És clar que cada pla és diferent, però podem convenir que tots tenen alguns trets en comú. En primer lloc, naturalment, la seua definició d'objectius, que és l'increment de la quantitat i la qualitat dels usos de la llengua catalana en tots els àmbits de la vida universitària, en tant precisament que llengua pròpia i oficial de la universitat d'acord amb els seus estatuts. En segon lloc, en la mesura que estiguin plantejats tècnicament, sol coincidir la seua estructura: anàlisi de la situació, definició d'objectius globals i d'objectius específics, de mitjans humans i materials necessaris, així com dotació pressupostària i suport legal i administratiu, i descripció clara de les actuacions previstes, amb temporització i periodització; en alguns casos cal afegir-hi avaluació final i, si escau, realimentació del procés. Així és que normalment aquests plans s'estructuren en programes i àmbits d'actuació,

i de fet inclouen el conjunt d'activitats que duen o haurien de dur a terme els governs universitaris o bé els respectius serveis lingüístics: creació de xarxes i comissions de normalització, formació lingüística del personal, difusió de novetats lingüístiques d'interès general, regularització dels treballs terminològics, realització d'enquestes i d'estudis per aprofundir el coneixement de la situació real als diferents centres, actuació especial en centres deficitaris, campanyes de dinamització lingüística i de suport a la docència, acords amb els sindicats i amb els representants de l'estudiantat, entre d'altres. Però aquests plans, que en si mateixos no són pas un text normatiu sinó, com s'ha vist, una simple programació d'activitats, també poden incloure punts que prevegin tot just la concreció de les normatives sobre matèria lingüística: sobretot l'aprovació de reglaments d'usos i de perfilacions de llocs de treball, si més no pel que fa al PAS.

Ara bé, si pel que fa a plans de normalització lingüística havíem de començar anotant que no s'arribava a completar el panorama de les universitats dels països catalans, quan entrem en el camp d'allò que és pròpiament normatiu el recompte de realitats es restringeix encara més. És a dir que són molt poques les universitats que a hores d'ara tenen vigent un reglament d'usos lingüístics i que han perfilat lingüísticament els seus llocs de treball. Aquest fet dona la nota de fins a quin punt és lent i difícil d'avançar en el desplegament real d'allò que a l'hora de l'aprovació dels respectius estatuts la majoria de la comunitat universitària admet sense especials problemes.¹¹

Pel que fa als reglaments d'usos lingüístics, es tracta d'una mena de documents, certament de caràcter normatiu, on s'indica amb un elevat grau de detall quina és la llengua que ha d'emprar en cada cas la universitat, és a dir, els seus membres i cadascuna de les seues unitats internes; afecta tant, doncs, les facultats com els departaments, els serveis centrals com els instituts adscrits, la correspondència del rector com l'atenció directa al públic. S'hi especifica que la retolació externa i interna, els avisos, la publicitat, les memòries, els concursos, la documentació administrativa, jurídica, acadè-

11. Vet aquí el primer gran salt de les paraules als fets, encara que aquestes paraules tinguin un rang elevat i hagin estat estampades sobre paper noble: sovint les mateixes institucions que aproven declarar la llengua catalana com a llengua pròpia i oficial tenen dificultats per decidir-se a desplegar les normatives concretes que han d'omplir de contingut aquests termes legals. I un segon gran salt de les paraules als fets, no ens enganyem, sol aparèixer quan a la fi s'aprova aquesta reglamentació secundària, ja que al capdavant també ella és feta de paraules sobre paper, i cal el nervi diari de les petites decisions per comprovar si es tradueix en fets normatius que efectivament aconsegueixin introduir o modificar determinades inèrcies, en aquest cas lingüístiques, del personal i dels organismes afectats.

mica, de gestió i comptable... han de ser en català. I és evident que l'argument de pes definitiu perquè aquesta reglamentació tingui validesa és l'estatus de llengua pròpia i oficial que té aquesta llengua a la universitat. En àmbits més difícilment reglamentables, com l'ús oral, s'acostuma a expressar la preferència del català, i encara menys exigible és la llengua amb què s'adreça a la universitat un agent extern, per exemple una empresa; però la principal paret amb què solen topar aquests reglaments és l'ús de la llengua a la docència, ja que, a banda de la famosa llibertat de càtedra que segurament no fóra adduïble en aquest cas,¹² hi ha preceptes constitucionals i estatutaris que semblen garantir l'ús d'una altra llengua, òbviament l'espanyol, tant als professors com als estudiants (de fet, hi ha alguns estatus universitaris que expliciten això amb gran claredat; per exemple, els de la URL: «es respectarà el dret de tots els membres de la comunitat universitària a emprar aquestes dues llengües o qualsevol altra d'ús comú»). Més endavant tornarem sobre aquesta qüestió, quan enfoquem les actuacions destinades a cadascun dels estaments universitaris. Avancem-ne només un punt clau, que de fet és el mateix que ha permès reglamentar l'ús preferent de la llengua catalana per al funcionariat públic dependent de la Generalitat o de les corporacions locals: una cosa és el dret individual que tothom té d'emprar qualsevol llengua oficial en tant que ciutadà (i és clar que això en l'àmbit universitari afecta sobretot els usuaris: l'alumnat) i una altra cosa és la possibilitat d'exigir al personal propi (funcionari, laboral o de qualsevol altra mena) una sèrie de requisits, entre els quals la producció de documentació en una llengua determinada i el seu ús en qualsevol altra circumstància, no en tant que individu sinó precisament, dins de la feina, en tant que membre de la institució.

Solament una universitat, la UB, té aprovat a hores d'ara un document d'usos lingüístics (1996); de fet, aquesta institució s'ha avançat tant, en aquesta matèria, que es tracta ja d'un segon reglament, modificació i substitució d'un primer text normatiu de 1991. També la UAB i la URV tenen pràcticament enllestida l'aprovació de llurs propis reglaments d'usos lingüístics, mentre que tant la UDG com la UDL es troben en una fase inicial d'estudi o redacció d'esborranys. Però s'ha d'explicar la història. El conjunt de les universitats de Catalunya va decidir ja el 1993, quan encara era recent el primer document de la UB, d'impulsar-ne un de comú a través de la Comissió Tècnica de Normalització Lingüística del Consell Interuniversitari de Catalunya. A l'exemple de la UB i l'impuls de les altres «grans», s'hi sumava la creació de quatre noves universitats, aleshores en

12. Vegeu específicament E. EXPÓSITO, *art. cit.*, pàg. 160-170.

procés de redacció o ja d'aprovació dels respectius estatuts. El text resultant d'aquest esforç, un primer esborrany del qual data del març de 1994, pretenia ser una mena de document marc, és a dir, un reglament genèric (quant a les diferents institucions) però detallat (quant als diferents usos que hi havien de ser previstos), que servís de model per a les diferents universitats a l'hora d'aprovar cadascuna —si volia— el seu document per tal de desplegar els estatuts en matèria lingüística. Després de passar diversos informes tècnics i jurídics, el document marc va arribar a la Comissió de Normalització Lingüística del Consell Interuniversitari de Catalunya, integrada per un vicerector de cada universitat, i allí es troba des d'aleshores, sense que aconsegueixi superar l'estadi de document de treball al llarg de més de dos anys de reunions. És per això que algunes universitats han optat per prendre una decisió unilateral (al capdavant, aquestes comissions del Consell Interuniversitari de Catalunya no són vinculants) i s'han avançat a aprovar el seu propi reglament d'usos lingüístics.

Pel que fa, finalment, a la perfilació lingüística dels llocs de treball, cal dir d'entrada que es tracta d'una decisió política que, mentre no hi hagi una legislació superior d'àmbit general, ha de prendre cada universitat al més alt nivell i que per lògica hauria de ser entesa com l'aplicació tant d'algun dels punts d'un pla de normalització com d'allò que ve reglamentat en un document normatiu d'usos lingüístics. A l'hora de la veritat, però, no és necessàriament així, com es demostra en el cas de la UDG, que inclou aquest aspecte als mateixos estatuts (article 124.2), i també en el de la UDL, que el 1996 va aprovar (i el 1997 està aplicant) una perfilació lingüística completa dels llocs de treball del PAS, de forma paral·lela al seu catàleg, sense que, tanmateix, aquesta institució disposi encara d'un pla general de normalització ni d'un reglament d'usos lingüístics. Ara bé, com en el cas d'aquest últim tipus de document, un cop més la qüestió espinosa no és el PAS sinó el professorat. Malgrat l'existència d'informes favorables a aquesta possibilitat,¹³ la majoria de les universitats catalanes no semblen ara com ara decidides a perfilar les places docents, ni per la via d'assignar-hi un requisit de nivell lingüístic quan es tracta de concursos propis (professorat contractat: associats, interins,

13. Vegeu especialment J. VERNET, J. R. SOLÉ i A. MIRAMBELL, «Informe sobre la constitucionalitat i legalitat de la necessitat de valorar els coneixements de llengua catalana en l'accés a la docència universitària», ara reproduït com a annex a *Marc legal i normalització lingüística a les Universitats. Actes de la VI Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris*, Tarragona, 1996, pàg. 99-133.

etc.), de manera paral·lela al sistema que s'aplica al PAS, ni per la via de marcar les places en una llengua determinada fins i tot quan es tracta d'oposicions per a titularitats o càtedres.¹⁴ Aquest darrer sistema, per bé que és vàlid en contextos d'extrema minorització, i per això ha estat adoptat per universitats valencianes, té l'inconvenient que pot representar —realment o virtualment— l'existència de dues línies docents paral·leles, una per a cada llengua, i en tot cas és fora de l'abast de les universitats petites, que no doblen grups d'alumnes per a una mateixa assignatura. En canvi, l'exigència d'un requisit lingüístic almenys en els concursos propis és un camí que es va concretant, ja que tant la UB com la UAB van aprovar acords en aquest sentit l'any 1996, que a hores d'ara s'han de desplegar i aplicar efectivament. En el cas de la UB, són els mateixos estatuts que, en la modificació d'aquest any, obren la porta, en l'article 168.3, a la determinació dels «requisits de capacitació lingüística adients» en la convocatòria de places docents; i la modificació del reglament d'usos lingüístics, aprovada pocs mesos després, en fa una concreció contundent: «L'oferta de places que comportin o puguin comportar tasques docents han de preveure com a requisit l'acreditació del coneixement de la llengua catalana» (punt 5.1). Pel que fa a la UAB, es tracta d'un acord de la Junta de Govern com a «implementació de la mesura 1.2» de les Mesures de política lingüística de l'abril del mateix any. Caldrà veure quin és l'efecte d'aquesta decisió, que podria ser transcendental,¹⁵ però que també podria quedar en no gran cosa si es fes un ús sistemàtic i poc rigorós d'un nou precepte, el de capacitació diferida, que inclouen els textos de totes dues universitats, i que consisteix a deixar en suspens durant un determinat període (en principi dos anys) la certificació que la persona que guanyi un d'aquests concursos realment posseeix el nivell de llengua requerit.

Per contra, la perfilació lingüística del PAS, tot i que és una decisió que no han pres encara totes les universitats (o almenys no de manera que n'a-

14. És el sistema anomenat *basc*: no s'obre una plaça de professor de física, sinó de professor de física en tal llengua. Vegeu, per exemple, P. SALABURU, «La situación del euskara en la Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatean», a *Marc legal i normalització lingüística a les Universitats*, op. cit., pàg. 35-49.

15. Hom hi pot llegir afirmacions tan explícites com la següent: «El personal que accedeixi a una plaça docent a partir de l'entrada en vigor de la present normativa haurà d'acreditar un nivell adequat de coneixements de llengua catalana» (punt 2.2 de la proposta aprovada per la UAB el 21 de novembre de 1996). En aquest cas queda la porta oberta al requeriment lingüístic no només en els concursos propis de la universitat, sinó en el conjunt de places docents, i contra aquesta mesura s'ha presentat ja un recurs, la resolució del qual haurà de ser molt interessant.

fecti totes les places), és avui un objectiu fàcilment abastable: no només els estatuts universitaris, d'una banda, i, d'una altra les lleis de funció pública, amb els clars precedents de la resta del funcionariat autonòmic i local, en són un fonament clar i consolidat, sinó que fins la mateixa dinàmica interna de la major part d'administracions universitàries tendeix a actuar bàsicament en català —avançant-se en molts aspectes a allò que reglamentaran els documents d'usos lingüístics—, de manera que, tret de les habituals excepcions individuals, ni als actuals membres del PAS ni, sobretot, a les persones que aspiren a integrar-s'hi en el futur se'ls fa estrany que, entre els requisits inherents a una determinada plaça, hi hagi el d'un determinat nivell de coneixements de la llengua catalana. A més, la correlació entre els grups laborals o de funcionaris (cinc) i el nivell de llengua exigít (simplificant-ho direm que sol ser c per als alts i mitjans i b per als baixos, sempre en referència als certificats de la Junta Permanent de Català o equivalents) és no solament raonable quant a la tasca que s'hi ha de desenvolupar, sinó l'habitual en altres administracions i, per tant, la que tothom podia pressuposar. Val a dir que el 1996 la Comissió de Normalització Lingüística del Consell Interuniversitari de Catalunya va aprovar una proposta que especifica aquestes correlacions i altres detalls referits a la perfilació lingüística del PAS i que pot servir de guió per a les universitats que encara no han emès un acord en aquest sentit. El maig del mateix any van ser les quatre universitats valencianes que van consensuar la redacció d'una proposta similar («l'objectiu final és que totes les places de catàlegs o relacions de llocs de treball de les universitats valencianes tinguin assignat un perfil lingüístic»), que a partir d'aquell moment va ser oferta a la comunitat universitària, als òrgans de govern i als diferents col·lectius sindicals per tal que s'hi pronunciessin.

3. TRAMAT INSTITUCIONAL

Com ja hem apuntat, les universitats apliquen una doble línia per tal de desplegar els principis de la seua política lingüística: l'aprovació de documents de planificació o bé normatius, com hem vist al capítol anterior, i la creació d'unitats estructurals destinades a aquesta qüestió. Des de l'existència de tot un vicerectorat de política lingüística —com el que trobem a l'actual organigrama de la UB— fins a la simple presència d'una persona amb funcions d'assessoria lingüística, passant per comissions i xarxes de dinamització, hi ha tot un ventall de possibilitats al qual les universitats s'acullen, incloent-hi la diversa denominació dels seus serveis lingüístics. Això

és el que sumàriament, sense poder entrar en les activitats de cadascun d'aquests ens, veurem en el present capítol.¹⁶

3.1. *Càrrecs de govern i comissions de política lingüística*

Qualsevol mena de planificació en un organisme implica l'existència de, com a mínim, dos nivells d'implicació: el de la decisió (nivell polític, propi dels càrrecs i els òrgans de govern) i el de l'assessorament i l'aplicació (nivell tècnic, propi en aquest cas dels serveis lingüístics). Entremig del que és clarament propi de l'un i de l'altre, però, en el cas de la política lingüística universitària se sol situar un tercer nivell, el de les comissions, que participa tant de la decisió (per bé que amb efectes menys vinculants) com de l'assessorament i, fins i tot, en el cas de les xarxes, de l'aplicació.

Sens dubte, el càrrec de més alt nivell dedicat a la normalització lingüística és el vicerectorat que, com hem anotat, existeix a la UB (concretament és un vicerector de Relacions Institucionals i Política Lingüística) d'ençà de l'accés de l'actual equip al govern d'aquesta universitat.¹⁷ Al costat d'aquest vicerectorat i d'un dels serveis lingüístics amb més bagatge (i plan-tilla) del país, la UB disposa de fins a tres òrgans de participació centrats exclusivament en aquest objectiu. D'una banda, la Comissió de Política Lingüística, que és composta per representants dels tres estaments i abasta el conjunt de la universitat, i que fins i tot és esmentada explícitament a l'article 5.3 dels nous estatuts; d'altra banda, ateses les dimensions d'aquesta universitat, que és la més gran del paísos catalans, existeix també una Comissió de Política Lingüística a cada centre (facultats i escoles) de la UB; finalment, trobem la Xarxa de Dinamització Lingüística, que actua en un nivell més quotidià mitjançant beques i voluntariat, amb un desplegament que afecta també tots els centres i que actua coordinadament amb el Servei de Llengua Catalana i amb la resta de càrrecs i òrgans que hem esmentat.

16. Cal no oblidar, tanmateix, la importància que en alguns casos, al costat o en lloc de l'institucional, pot tenir l'impuls normalitzador provinent de la base; per exemple, la Mesa unitària que actua principalment a la ciutat de València, o les comissions d'estudiants que funcionen supletòriament a la UPV; o, en un altre nivell, l'acció empresa per les federacions sindicals d'ensenyants.

17. Val a dir que la creació d'aquest càrrec fou fruit de les negociacions entre els grups de claustrals que van donar suport a l'elecció de l'actual rector; si ho hem de jutjar pels resultats —encara no definitius—, va ser una mesura encertada: com ja ha estat apuntat a propòsit de més d'un tema, la UB viu en els darrers temps un impuls de la seua normalització lingüística que bé podria ser qualificat de salt qualitatiu. Vegeu J. M. PONS, «Linguistic Policy at the University of Barcelona», *Revista de Llengua i Dret*, 25, pàg. 101-118.

Com a mínim unes altres tres universitats tenen a hores d'ara un càrrec unipersonal d'alt rang destinat a la direcció de la política lingüística institucional; curiosament, en aquest grup n'hi ha una de cada comunitat autònoma. A la UJI, on existeix des de 1995 (en què va tenir lloc la darrera elecció de rector), rep el nom de comissionat de Política Lingüística i es tracta d'una persona que depèn directament del rector; en els altres dos casos, que són la UB i la UDG, es tracta també d'un delegat del rector per a la normalització lingüística i rep justament aquest nom. La diferència més notable entre aquestes universitats és que, si a la UDG el delegat del rector no té darrere seu cap comissió explícita i ha d'entendre's directament amb els diferents centres i estaments i amb el servei lingüístic, a la UJI i a la UB aquesta figura sí que pot recolzar en una Comissió de Política Lingüística i en una Xarxa de Dinamització Lingüística interdepartamental, respectivament (en canvi, mentre a la UB no existeix un servei lingüístic netament diferenciat dels altres serveis universitaris, car estan agrupats en una àrea de gestió més àmplia, a la UJI es troba un dels serveis lingüístics més sòlids del país).

També a la URV hi ha un professor encarregat de vetllar per la política lingüística, però en aquest cas el seu radi d'acció és força més ampli, ja que aquesta persona presideix, per delegació del seu rector, la Comissió de Política Lingüística de l'Institut Joan Lluís Vives (en la qual, diguem-ho també ara, exerceix la secretaria un representant de la UA). Altres universitats, com la UAB i la UDL, tot i no tenir-hi un càrrec amb dedicació exclusiva, han definit també amb prou claredat qui s'ocupa de la direcció política de la normalització lingüística: una vicerectora en el primer cas i el secretari general (abans també vicerector) en l'altre, on a més a més presideix la Comissió de Política Lingüística. Finalment, cal afegir que, tot i no existir cap figura similar a la UPV, un dels seus centres, l'EU d'Informàtica, sí que s'ha dotat del càrrec de subdirector de Política Lingüística; en aquest cas, l'excepció s'explica per la història particular d'aquesta Escola i per la voluntat ferma de bona part del seu professorat.

Un model diferent de la resta el trobem a la UA, on el nivell més alt de la política lingüística recau sobre un òrgan, el Secretariat de Normalització Lingüística, més que no pas sobre una persona (si de cas n'hauríem d'esmentar el càrrec de director), i on tant el servei lingüístic (Servei Tècnic de Normalització Lingüística) com una comissió general amb funció assessora depenen d'aquest Secretariat, que al seu torn depèn d'un dels vicerectors de la Universitat. El Secretariat de Normalització Lingüística és efectivament el responsable de dissenyar la política lingüística d'aquesta institució i d'executar, ja sigui directament o a través del Servei Tècnic, les mesures aprovades pels òrgans de govern de la UA.

El panorama dels òrgans polítics, doncs, el completen les comissions de normalització o, justament, de política lingüística. Algunes han estat ja esmentades (UB, UJI, UA, i també la Xarxa de Dinamització de la UIB) i, pel que fa a la de la UDL, afegim-hi que la seua creació és un mandat estatutari i que és formada per un professor de cada centre i per representants del PAS i de l'estudiantat, a més del director del servei lingüístic. Tenen també òrgans similars la UV —es tracta d'una Comissió de Normalització Lingüística de caràcter consultiu i assessor, també esmentada ja als estatuts de la universitat (article 81)— i la UAB, on, semblantment a la UB, hi ha una Comissió de Política Lingüística general i altres comissions pròpies de cada centre; a més a més, durant l'últim any s'hi ha endegat amb força empena l'experiència del voluntariat lingüístic. Pel que fa a la UPF, disposa d'una xarxa de suport lingüístic; però en aquest cas es tracta més d'un suport tècnic al servei lingüístic que no pas d'una comissió de caire polític; això s'entreu en el fet que sigui formada per representants de les diferents unitats administratives i no pas dels centres o els departaments.

En resum, s'observa que algunes universitats (les que en tenen una voluntat política clara) inclouen en el seu organigrama de govern un càrrec expressament dedicat a la política lingüística (el més habitual és un delegat o comissionat del rector) i que la majoria disposa també d'una comissió de normalització o política lingüística (o de diverses, per centres, en universitats grans) o una xarxa de dinamització lingüística, o totes aquestes coses. En aquest cas, tanmateix, es pot pensar si l'absència d'una comissió permanentment constituïda per a la qüestió lingüística en algunes universitats (no totes: vegeu la UPV) respon més al fet que es considera innecessària (perquè la salut de la normalització ja hi és bona o perquè altres òrgans n'assumeixen les possibles funcions) que no pas a una voluntat negativa dels seus equips de govern. D'altra banda, caldria reflexionar seriosament sobre la funció i els resultats reals d'aquesta mena de comissions, ja que si algunes són el gresol d'on surten les propostes que han de fer avançar efectivament la normalització de la llengua pròpia de la universitat, d'altres és fàcil que esdevinguin un fòrum estèril i escassament representantiu, sense capacitat normativa ni marge d'actuació, la qual cosa indefectiblement ha de desembocar en una pèrdua notable de la il·lusió dels seus membres i, doncs, de la dinàmica mateixa de les reunions i les activitats de la comissió.

3.2. *Serveis lingüístics*

Si càrrecs i comissions, com hem vist, tenen una aparició irregular a les nostres universitats, en canvi els serveis lingüístics, bé que amb noms força diferents, són presents a totes sense excepció. És lògic que sigui així, ja que el servei lingüístic —al capdavant com el de biblioteques, el de publicacions, el d'extensió universitària, etc.— apleix unes funcions perfectament inserides en l'organització (tant administrativa com acadèmica) de la universitat, com ara l'assessorament gramatical i terminològic (correcció, consultes, traduccions) o la formació lingüística del personal. S'ha afirmat, en aquest sentit, que fins i tot les universitats de països monolingües i sense cap necessitat especial de normalitzar els usos de la seua llengua haurien de disposar d'un servei lingüístic; i així comença a ser en molts llocs: avui a ningú fa estrany de compartir experiències, particularment en el camp de la terminologia, amb institucions austríaques, alemanyes o portugueses. Però a les universitats de llengua catalana, no ens enganyem, la situació és una altra. Per això els nostres serveis lingüístics, que se solen organitzar internament per àrees, tenen gairebé tots, al costat de l'àrea de formació i de les pròpiament lingüístiques (terminologia, assessorament, documentació), una àrea de sociolingüística, o de dinamització, o d'algun altre nom amb aquesta orientació, que sens dubte deu mancar en els serveis lingüístics de països com els que fa poc esmentàvem. D'aquesta manera, sovint el servei lingüístic —potser ampliant les seues funcions més enllà del que seria tècnicament desitjable— es converteix en el principal instrument de la política lingüística universitària, ja que, a diferència de xarxes i comissions, l'integren professionals (tot i que amb règims laborals sovint precaris) que dediquen tot el seu temps a qüestions relacionades amb la llengua. Pel que fa a la seua direcció, el model actualment més emprat és que l'assumeixi un tècnic (via oposicions o designat com a tal pels òrgans de govern), però encara hi ha universitats, com la URV o la UDL o, en certa manera, la UA, en què el director del servei és un docent de la mateixa universitat, habitualment de l'Àrea de Filologia Catalana; és notori, per contra, el fet que avui totes les universitats de Barcelona tenen serveis lingüístics —de dimensions ben diferents: en destaquen amb molt la UB i la UPC— dirigits per persones vinculades des de fa anys al cos tècnic del mateix servei.

Val a dir, també, que molt sovint l'existència d'un servei lingüístic és prèvia a l'aprovació dels estatuts i que, un cop aquests existeixen, no solen incloure-hi cap referència (n'hi ha excepcions, entre les quals destaquen els estatuts de la UV), de manera que podem concloure que, en general, els serveis lingüístics universitaris són unitats que existeixen no tant per mandat

legal com per necessitat pràctica: perquè hi ha una sèrie de funcions que cal complir i, doncs, hom crea el servei apropiat. En un primer moment, però, i sovint també en un segon i un tercer moments, la comunitat universitària, inclòs de vegades el seu govern, tendeix a apreciar les necessitats d'assessorament normatiu, o com a màxim terminològic, o amb un cert complement de formació (cursets), i no pas l'aspecte planificador i sociolingüístic. No és fora de lloc assenyalar que en algunes universitats que no tenen comissions ni càrrecs específics és el servei lingüístic que n'assumeix les funcions, potser com a conseqüència (i alhora causa: és un peix que es mossega la cua) de la seua prestància, i que en canvi altres han optat per un model de repartiment de funcions molt més compartimentat, on el servei lingüístic és merament l'òrgan tècnic que col·labora amb aquells qui en dirigeixen la política institucional.

Pel que fa, finalment, a la denominació dels serveis lingüístics, direm que, significativament, és al País Valencià on incorporen la paraula *normalització*, mentre que al Principat els seus noms són menys marcats (i ja hem comentat abans el cas de la UB, on el servei no té una entitat clarament diferenciada): justament reben el nom de Servei de Normalització Lingüística a les dues universitats de València (UV i UPV), i ja hem esmentat que a la UA és Servei Tècnic de Normalització Lingüística; pel que fa a Castelló, la UJI té ara un Servei de Llengües i Terminologia —igual que a la UPC, on es va inspirar, pel que sembla—, però fins fa uns pocs anys el mateix òrgan es denominava Direcció Tècnica de Política Lingüística. També el nom del de la UDL parteix del de la UPC, però en aquest cas en singular: Servei de Llengua i Terminologia. El nom més habitual a Catalunya és el tradicional Servei de Llengua Catalana: així és a la UB i a la UDG i també a la URV, encara que actualment hagi estat inclòs en un servei lingüístic més ampli (amb les llengües estrangeres); fins i tot a la UDL rebé aquest nom en el moment de la seua creació (1992-1993), que després va canviar per l'actual. Finalment, la UAB i la UPF són les dues universitats que no utilitzen la paraula servei: a la primera és Gabinet de Llengua Catalana, i simplement Gabinet Lingüístic a la segona. També hem comentat anteriorment que a la privada URL no existeix pròpiament un servei lingüístic global, sinó que cada centre té un funcionament autònom; entre ells, el servei lingüístic amb més presència és el d'ESADE.

3.3. *Coordinació interuniversitària*

Hi ha bàsicament dos nivells en què les diferents universitats i especialment els serveis lingüístics respectius coordinen la seua planificació i al-

gunes de les seues activitats. D'una banda, al nivell de tots els països de parla catalana (avui en el marc idoni de l'Institut Joan Lluís Vives) i, d'una altra, al nivell de cadascuna de les comunitats on existeix més d'una institució universitària, és a dir, al País Valencià i a Catalunya, ja que sovint hi ha qüestions que cal tractar coordinadament amb el Govern respectiu (Generalitat en tots dos casos) i, a més, per sort o per desgràcia, molts dels problemes que afecten de manera directa les nostres universitats són sensiblement diferents al nord i al sud de la Sènia. Particularment, i més encara com a membre de la comunitat occidental del Principat, opino que fóra estratègicament (i pràcticament també) molt bo diluir cada cop més aquesta frontera, però ara com ara és un fet que la dinàmica de reunions entre els agents lingüístics universitaris és molt més fluida a banda i banda separadament, i que només algun cop l'any es produeix la suma dels conjunts.

Les universitats valencianes, a més de participar en el seu propi òrgan filològic comú, l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, que té o hauria de tenir una funció referencial pel que fa al model de llengua (però això afecta bàsicament els seus departaments de Filologia Catalana), mantenen amb una periodicitat gairebé mensual trobades dels respectius serveis lingüístics, a quatre bandes. Es pot dir, doncs, que les estratègies adoptades per enfocar els problemes lingüístics d'aquestes universitats, des de les grans campanyes de dinamització fins als petits detalls de normativa o d'estil, beuen d'una font comuna i que el contacte és fluid i no sembla que aquesta dinàmica hagi d'estrancar-se ni defallir.

Pel que fa al Principat, on el nombre d'universitats —entre públiques i privades— és ben superior (ara com ara nou, comptant-hi la uoc, però sembla que aviat aquesta xifra continuarà creixent per la banda de les privades), el marc de reunió de totes elles, en un doble nivell, està institucionalitzat: és el Consell Interuniversitari de Catalunya, òrgan participatiu de la Direcció General d'Universitats, del Comissionat per a Universitats i Recerca de la Generalitat, inclòs concretament dins del Departament de la Presidència (anteriorment la Direcció General d'Universitats pertanyia al Departament d'Ensenyament). En el marc d'aquest Comissionat actua des de 1993 una persona amb el càrrec de delegada de normalització lingüística a l'àmbit universitari i col·legis professionals (ara coordinadora de normalització lingüística universitària); en aquests moments són dues les comissions que existeixen al Consell Interuniversitari de Catalunya, a nivells diferents, relacionades amb aquesta qüestió: la Comissió de Normalització Lingüística i la Comissió Tècnica de Normalització Lingüística. La primera és l'òrgan «polític», presidit pel director

general d'Universitats de la Generalitat (sovint hi assisteix també el de Política Lingüística) i format per un vicerector de cada universitat; en aquesta comissió, que es reuneix tot just un o dos cops l'any, es prenen les decisions finals i s'aproven les línies mestres d'actuació futura. En canvi, la comissió *tècnica*, que es reuneix prou més sovint (cada mes o cada dos mesos, tot i que es produeixen lapses molt més prolongats segons les circumstàncies), és presidida per la delegada/coordinadora del Comissionat i la componen els representants (directors, caps o tècnics) dels nou serveis lingüístics universitaris (i hi assisteix també una representació de la Direcció General de Política Lingüística). Naturalment, és en aquest segon òrgan, creat també el 1993, que es produeix la discussió de base sobre els documents que després passaran a la comissió superior i on, complementàriament, s'executen alguns dels seus acords; també aquest és el marc regular per al contacte directe entre els agents implicats en la primera línia de la normalització a les universitats catalanes. Val a dir que durant els darrers temps, i amb vista al futur immediat, cada cop pren més importància la comunicació telemàtica i és incert de preveure si la facilitat i la fluïdesa dels contactes per xarxa no acabarà substituint, almenys parcialment, la necessitat de reunions periòdiques presencials. A més a més, aquestes comissions són el nexa per a la coordinació no només entre les diferents universitats o els serveis lingüístics respectius, sinó també amb la mateixa Direcció General d'Universitats i fins i tot la Direcció General de Política Lingüística (per bé que, dins l'organigrama de la Generalitat, i malgrat les reiterades propostes de canvi d'adscripció formulades per molt diversos sectors, aquesta Direcció General pertany al Departament de Cultura). La coordinació amb aquests òrgans governamentals és important, entre d'altres raons pel fet que, en els últims anys, tant la Direcció General d'Universitats com la Direcció General de Política Lingüística atorguen, mitjançant convocatòria pública, ajuts a les universitats catalanes en concepte de normalització lingüística; concretament, segons xifres oficials, la Direcció General d'Universitats ha distribuït un total de 313 milions entre 1991 i 1996, i la Direcció General de Política Lingüística, de 1989 a 1996, bàsicament en forma de subvencions a cursos de llengua, prop de 200 milions. Tant en un cas com en l'altre, però, les xifres més altes corresponen als anys 1991 i 1992 (els dels famosos serrells lingüístics); en períodes posteriors s'han reduït a pràcticament la meitat. Durant el darrer any, mentre els ajuts de la Direcció General d'Universitats es mantienien en un cert nivell, les subvencions de cursos per part de la Direcció General de Política Lingüística corrien fins i tot el risc de veure estroncada la seua continuïtat.

Però això no és tot. Com hem anotat al principi, al costat de les dinàmiques pròpies de les universitats del País Valencià i de les de Catalunya, existeix també un marc de trobada conjunt de totes elles (i de la UIB, és clar, i fins i tot de la Universitat de Perpinyà): l'Institut Joan Lluís Vives. Entre els seus òrgans, ens en cal destacar un que és exclusivament dedicat al tema que ens ocupa: la Comissió de Política Lingüística, constituïda el maig de 1996 i rebatejada de manera provisional com a Comissió de Coordinació dels Serveis Lingüístics el 1997, ja que efectivament és formada per un representant de cadascuna de les universitats; en general es tracta d'un membre del servei lingüístic. A més de la seua dinàmica pròpia, aquesta comissió ha assumit la convocatòria de les trobades de serveis lingüístics universitaris, que fins ara tenien lloc exclusivament per iniciativa pròpia dels diferents serveis (inclòs, aquí sí, el de la UPV).

4. ÀMBITS D'APLICACIÓ

Després d'haver repassat, en els apartats anteriors, quins són els marcs legal i institucional de la política lingüística universitària, miraré en aquest de desgranar els àmbits de la seua aplicació. No es tracta de fer el llistat de les múltiples actuacions en matèria de normalització lingüística —em sembla que no és aquest el moment—, ni tampoc d'oferir sistemàticament les taules de resultats de les desiguals enquestes que han estat fetes sobre l'ús del català (i d'altres llengües) en diferents centres de les nostres universitats, sinó senzillament de plantejar, com a complement del que ha estat exposat fins aquí, quina és la fase actual i quines es preveu que poden ser les etapes futures d'aquest complexíssim procés que anomenem normalització lingüística. Per dur això a terme, he escollit de dividir les informacions (i les opinions, que també n'hi haurà) d'acord amb l'esquema tradicional dels tres estaments universitaris, i de fer-ho de menor a major dificultat: estudiantat, PAS i professorat.¹⁸

18. Els percentatges que apareixeran al llarg d'aquest capítol, tant en forma de taules com dins del text, han estat extrets i reelaborats a partir de molt diverses fonts i, doncs, renuncio a haver de precisar la referència exacta de cada dada. En tots els casos aquestes referències estan incloses a la bibliografia final. És de justícia, tanmateix, destacar pel que fa al Principat el dossier *La normalització lingüística a les universitats de Catalunya* (DGU, 1995) i el *Recull de dades sobre la normalització lingüística a les universitats de Catalunya* (Comissionat per a Universitats i Recerca, 1997), elaborats tots dos (per bé que el seu nom no hi apareix) per Helena FERRER, fins al 1997 coordinadora de normalització lingüística universitària d'aquest organisme.

4.1. *Estudiantat*

La situació més senzilla és la de l'estudiant perquè, en tant que membres no propis de la universitat (és a dir que els estudiants en són els usuaris i evidentment un estament bàsic, però no formen part del seu personal), aquest col·lectiu té drets i no pas deures lingüístics. I, doncs, és en l'estudiantat que adquireix ple sentit aquell precepte legal que el facultat per utilitzar sempre la llengua oficial que prefereixi: haurien de ser els altres els qui, almenys pel que fa als coneixements, s'acomodessin a la seua tria.

Però, en realitat, les enquestes revelen que a tot arreu els alumnes ajusten part dels seus usos lingüístics als del professorat, tant pel que fa a la redacció de textos com a l'ús oral dins de la classe. Segons dades de la UDL del curs 1993/94, només un 18 % parla en català a un professor castellanoparlant, tot i que el percentatge seria del 86 % amb un professor catalanoparlant (i que el 99 % del professorat entén el català); i, malgrat que un 65 % d'aquests estudiants té el català com a llengua habitual (i un 17 % es declara bilingüe), només el 44 % redacta sempre treballs, exàmens i apunts en aquesta llengua. A la UJI (curs 1992/93) el 46 % dels qui declaren adreçar-se al professor en la llengua d'aquest podrien sumar-se al 44 % dels qui ho fan sempre en castellà. De fet, en aquesta universitat cap índex d'ús fix del català per part dels estudiants no supera el 10 %, tret d'un parell de qüestions no acadèmiques sinó administratives (omplir impresos i fitxes) que assoleixen el 16 %. Però més preocupant encara és la situació a la UV: només el 8,5 % de l'estudiantat utilitza el català amb els professors, al qual se suma en aquest cas tan sols un 4 % d'indistints.

Tanmateix, l'article 20 de la Llei d'ús i ensenyament del valencià proclama amb claredat que «l'Administració prendrà les mesures que calguen per a impedir la discriminació dels alumnes per raó de la llengua que els siga habitual». No està clar, però, si la Llei valenciana es refereix als estudiants universitaris que difícilment poden fer ús del català al seu centre o si més aviat aquest article tenia la missió d'impedir experiments com la immersió lingüística en aquesta llengua a l'ensenyament primari; una comparació sistemàtica de la Llei d'ús i ensenyament del valencià amb la Llei de normalització lingüística de Catalunya, com la que va fer Vicent Pitarch,¹⁹ gairebé condueix a pensar això últim.

19. V. PITARCH, *Reflexió crítica sobre la Llei d'ús i ensenyament del valencià*, València, 1984.

Els estatuts de les universitats no solen referir-se a la qüestió dels drets i usos lingüístics dels estudiants i, si ho fan, no passen de la declaració genèrica de la seua conservació o, com a molt, de la intenció d'arbitrar mesures per assegurar-los el coneixement de la llengua pròpia. És així que bona part de les activitats de dinamització lingüística que s'hi duen a terme van adreçades a l'estudiantat, ja sigui l'edició de vocabularis específics que són distribuïts a classe o amb la matrícula, o ja sigui l'organització de cursos especials, com, per exemple, els que la UDL ofereix cada setembre i octubre, intensius, d'introducció a la llengua catalana, que evidentment van destinats a les persones que, per raó d'estudis (sobretot a l'ETS d'Enginyeria Agrària, que rep més d'un 20 % d'estudiants de fora de Catalunya), han d'incorporar-se ràpidament a un nou context, també en l'aspecte lingüístic.

Això lliga amb un darrer punt referit a l'estudiantat: la mobilitat internacional. Durant els últims anys ens hem acostumat a rebre estudiants d'altres països, sobretot europeus, mitjançant programes d'intercanvi com Erasmus i Sòcrates, i és clar que aquest fet positiu té també unes implicacions lingüístiques. En alguns casos els estrangers que arriben a les universitats catalanes no han estat prou adequadament informats de la nostra realitat sociolingüística i això origina demandes de canvi de llengua a les classes o insatisfacció de les expectatives creades. Sembla clar que la solució passa per difondre una informació precisa, per ajustar les directrius a la realitat, per reforçar (algunes universitats ja ho fan) amb un suport individualitzat els cursos de llengua que ja s'ofereixen (subvencionats per la Direcció General d'Universitats) i, naturalment, per no convertir aquesta qüestió en un veritable problema, ja que això seria completament contradictori no solament amb la tradició universitària sinó, sens dubte, amb l'esperit dels mateixos programes de mobilitat.

4.2. *Personal d'administració i serveis*

No crec que caiguéssim en l'exageració si afirmàvem que, almenys a Catalunya, el PAS és l'estament que presenta un major grau de normalització pel que fa a l'ús de la llengua en l'àmbit laboral. Malgrat que, en principi, la finalitat primordial de les universitats és la docència i la investigació —o potser precisament per això—, el fet és que generalment als seus governs els costa decidir-se d'impulsar a fons la normalització lingüística dins de l'estament que li és propi, el personal docent i investigador (que continuarem anomenant professorat per raons pràctiques). En canvi, en l'àmbit del PAS s'han pogut concretar avenços significatius, com ja hem comentat a

propòsit dels reglaments d'usos i sobretot de la perfilació lingüística dels llocs de treball.²⁰

Les causes d'aquest tret diferencial no s'haurien de buscar en el camp dels greuges comparatius, sinó en la conjunció d'una major facilitat legal i d'una millor connexió amb el procés. D'una banda, doncs, s'entén en observar, com hem indicat al capítol 2, quin és el marc legal i quin desplegament se n'ha fet fins al moment: el PAS és sens dubte el col·lectiu que més directament ha pogut aplicar les conseqüències de les reiterades declaracions que les universitats, en els seus estatuts, fan del català com a llengua pròpia i oficial de la institució, ja que els membres d'aquest estament, en ser o bé (a Catalunya) funcionaris de la Generalitat o bé personal propi de la universitat, estan subjectes a una legislació molt més clara, tant pel que fa al coneixement de la llengua (requisit en els concursos, especialment quan les places han estat perfilades en aquest sentit) com pel que fa al seu ús en exercici de la funció pública (especialment quan existeixen reglaments d'usos lingüístics). D'un i altre tipus de documents hem parlat al capítol 2.3, i no caldrà ara que hi tornem. Però, d'altra banda, com dèiem, el PAS sembla tenir una connexió amb el procés de normalització que no sempre es troba dins del professorat: és una qüestió d'actituds. Potser també per paralelisme amb altres administracions públiques del país, potser per una apreciació més realista del funcionament intern de les institucions universitàries, potser per una dinàmica menys dispersa que la del professorat, el fet és que ja fa anys que amplis sectors del PAS han entès sense complexos que el funcionament *normal* de la universitat ha de ser en català perquè aquesta és la seua llengua pròpia, a més d'oficial. I això, molt sovint, al marge de quina és la llengua materna de l'individu que exerceix aquesta funció. Compareu aquestes dades, referides al PAS de la UDL (curs 1995/96):

<i>Concepte</i>	<i>% català</i>	<i>% castellà</i>	<i>Totes dues</i>	<i>Altres</i>
Llengua primera individual	54,92	34,43	9,43	1,23
Llengua més còmoda parlant	59,84	14,34	25,82	—
Llengua dels escrits a la feina	90,57	9,43	—	—
Llengua inicial d'atenció públic	92,21	7,79	—	—

És clar que no tot són flors i violes. Per exemple, aquest 92,21 % que diu atendre primerament en català és la suma d'un 22,95 % que ho fa així

20. Vegeu-ne un resum global, pel que fa a Catalunya, a C. PLANAS, «Els perfils lingüístics en l'àmbit universitari», *Llengua i ús*, 7, pàg. 10-11.

sempre i d'un majoritari 69,26 % que estableix la primera comunicació en català, però que canvia de llengua si l'interlocutor parla castellà. I tampoc no està gaire arrelat el concepte de *lleialtat lingüística*, tal com posen de manifest aquestes altres dades sobre el mateix collectiu:

<i>Llengua en què parla a</i>	<i>% català</i>	<i>% castellà</i>	<i>Indistintament</i>
Companys catalanoparlants	84,43	9,43	6,15
Companys castellanoparlants	25,41	46,31	28,28
Públic catalanoparlant	92,21	7,79	—
Públic castellanoparlant	19,26	80,74	—

Tanmateix, el 89,75 % del PAS de la UDL considera que el grau d'ús de la llengua catalana per part d'aquest collectiu és l'adequat, mentre que un 9,43 % el troba insuficient i només un 0,82 % (dues persones) excessiu.

Un altre barem, a part de les enquestes directes als individus com la que acabem de comentar parcialment (i cal dir que no disposem de dades actualitzades sobre el PAS de cada universitat), és el mostreig de la documentació administrativa. L'esment de només dues dades ens servirà per introduir, a més, un altre tema fonamental: la situació a les universitats valencianes. Un buidatge de tota la documentació administrativa de la UB i un mostreig dels registres de sortida de la UJI, tots dos de 1993, donaven aquests resultats:

<i>Universitat</i>	<i>% català</i>	<i>% castellà</i>	<i>Altres casos</i>
UB	85,2	11,5	3,3
UJI	26	74	

A la principal universitat del País Valencià, la UV, una enquesta de 1994 indicava que l'ús del català (valencià) entre el PAS es mou entre el 14,7 % de les relacions amb altres membres del collectiu, o el 17,4 % si són amb les autoritats acadèmiques, i el 5,6 % si cal adreçar-se a algú que no es coneix. Aquests percentatges contrasten amb el grau de competència en aquesta mateixa llengua: 94,4 % de comprensió oral i 77,6 % de comprensió escrita, o amb el 43,2 % que es declara apte per a parlar-la i fins i tot amb el 26,1 % que la té com a llengua materna. Es produeix, doncs, el fenomen invers al de Catalunya: ara és superior el percentatge dels qui podrien parlar la llengua al dels qui realment ho fan. Sens dubte, uns índexs

d'ús tan baixos s'expliquen no només per la situació de la llengua a la societat valenciana, sinó per l'escàs convenciment amb què el Govern autònom (i no diguem el central) ha atès algunes de les disposicions de la Llei d'ús i ensenyament del valencià que, malgrat les moltes mancances d'aquesta llei, haurien pogut collaborar a incrementar l'ús de la llengua. Això té unes conseqüències notòries en l'àmbit de les administracions, ja que no només no s'altera la inèrcia del funcionariat monolingüe sinó que ningú no posa fre a l'increment d'aquest grup deficientment preparat per atendre els usuaris en la llengua pròpia del país (que, no ho oblidem, hi és igualment oficial).

4.3. *Professorat*

Aquest és el cas més complex, però també el més transcendent, com ja hem apuntat en iniciar les notes sobre el PAS i, bastant abans (capítol 2.3), en comentar les dificultats inherents a les possibilitats d'intervenció en el règim lingüístic d'aquest col·lectiu. Hi remeto per no repetir la prevenció generalment detectada a l'hora d'incloure'l en els reglaments d'usos lingüístics o en la perfilació lingüística dels llocs de treball. Recordem només que dues universitats (UB i UAB) s'hi han avançat, i que la seua decisió d'exigir el coneixement del català en els concursos docents, amb una clàusula de capacitació diferida, pot obrir unes portes que han estat tancades durant massa de temps. De fet, una lectura positiva de la Llei de normalització lingüística de Catalunya de 1983 ja indica que cal exigir el coneixement de la que al capdavall és no només la llengua pròpia de Catalunya sinó específicament «de l'ensenyament en tots els nivells educatius» (article 14.1); en concret, l'article 18.1 diu que «d'acord amb les exigències de llur tasca docent, els professors han de conèixer les dues llengües oficials» (i l'article 23.1 de la Llei d'ús i ensenyament del valencià diu gairebé el mateix).²¹

Però fixem-nos que fins aquí hem parlat només del *coneixement* de la

21. Només cal confirmar que els universitaris són també professors i que llur tasca docent té també exigències. La clau és que un funcionari —en aquest cas un docent— no pot desconèixer una llengua oficial perquè, si ho fes, el ciutadà usuari —en aquest cas l'alumne— no podria exercir el dret que té d'usar aquesta llengua. Dit d'una altra manera, el dret de l'un implica el deure de l'altre —almenys, com hem dit abans, en tant que estigui exercint la funció pública. Vegeu, entre d'altres, J. R. BARBERÀ, «Possibilitats que ofereix el marc legal vigent per a la normalització lingüística a les universitats catalanes», a *Marc legal i normalització lingüística a les Universitats*, op. cit., pàg. 77-83.

llengua com a requisit, i no hem dit res de l'ús. Ja hem apuntat abans que aquesta és la barrera davant de la qual la major part d'universitats posa el fre de mà i segurament amb bona part de raó, ja que sense anar més lluny és força clar l'article 16.1 de la Llei de normalització lingüística de Catalunya quan diu —el torno a reproduir— que «en els centres d'ensenyament superior els professors i els alumnes tenen dret a expressar-se en cada cas, de paraula o per escrit, en la llengua oficial que prefereixin».²²

Hi ha, tanmateix, alguna esclatxa —a banda, és clar, de la ja possible i fins probable reforma o substitució de la Llei— per on podria reprendre's la idea d'assegurar l'ús del català a la docència universitària. Una, òbviament, seria el contrast entre la Llei de normalització lingüística de Catalunya i les lleis de funció pública (espanyola i catalana) en la mesura que efectivament el docent universitari accedeix mitjançant oposició al funcionariat, ja que finalment va quedar clar, després d'una resolució favorable del Tribunal Constitucional, que el català és exigible en aquesta mena d'accessos, i que ho fóra fins i tot per als funcionaris de l'Estat que han d'exercir la seua funció al nostre país. Una altra cosa és que a la pràctica les universitats no hagin fet ús d'aquesta possibilitat.²³

Una altra esclatxa podria trobar-se als mateixos estatuts de les universitats i concretar-se, si hi hagués voluntat, a través d'un reglament d'usos lingüístics —ja n'hem parlat— o d'altres documents normatius, ja que, per exemple, els nous estatuts de la UB parlen de «desenvolupar una adequada tasca de foment de la llengua catalana en els terrenys investigador, docent i administratiu» (article 5.3), i els de la UDL (article 5) i la UDG (article 3.2) es refereixen, amb paraules molt similars, a preveure amb mitjans adients i a potenciar no només el coneixement sinó l'ús de la llengua catalana també per part del professorat. En definitiva, es tracta d'una qüestió oberta, en què els especialistes (i tal volta els tribunals o el parlament) s'hauran de pronunciar encara en més d'una ocasió.

Ara com ara, doncs, sembla que l'única manera (i encara no definitiva: vegeu el que passa a la pràctica a l'ensenyament secundari) d'assegurar l'ús d'una llengua en un determinat segment de docència és perfilar-ne la plaça,

22. A no gaire més que això es deu referir l'article 20, que ja hem vist abans, si és que inclou la docència dins de les «activitats internes» on el català ha de ser «vehicle d'expressió normal» —i aquí el que caldria definir millor, és clar, és l'adjectiu *normal*.

23. A això s'afegeix el fet que als tribunals que han de jutjar els aspirants a una plaça de funcionari docent hi ha, per llei, un mínim del 66 % de membres que, procedents d'altres centres de l'Estat, poden desconèixer completament la llengua catalana o fins i tot tenir una actitud de recel davant d'aquesta qüestió.

ja que, tinguem-ho present, com a requisit genèric s'està parlant només del seu coneixement. Però aleshores topariem amb un altre problema, al qual també s'ha fet referència: caldria veure si la perfilació comportaria l'establiment de dobles línies i si això seria convenient. Una primera apreciació és que una mesura d'aquest tipus és adequada, si de cas, a les universitats o els centres amb un dèficit greu d'usos de la llengua pròpia, però en aquest sentit cal valorar l'experiència de les universitats valencianes, on després d'aplicar aquest sistema durant uns anys ja s'està pensant a reorientar l'estratègia.²⁴ Justament, sense deixar el País Valencià, fem una tria de dades referides a usos docents. Durant el curs 1992/93 a la UA hi havia onze assignatures en català (un 5 %) i a la UJI, que és considerada la més avançada del País Valencià quant a usos de la llengua, feia classe en català un 16,66 % dels docents (13,96 % el curs anterior). Pel que fa a la UV, encara que un 99,2 % del professorat entén oralment i un 85,1 % llegeix el català (i un 54,4 % diu que el sap parlar), el percentatge dels qui l'usen a classe s'acosta al de la UJI: 16 % (dades de l'any 1994).

En canvi, el grau d'ús del català a la docència és força més elevat a la UIB, on les xifres del curs 1991/92 li donaven uns percentatges molt similars (45,58 %) als del castellà (46,85 %), i a les universitats del Principat s'ultrapassa en tots els casos la xifra màgica del 50 %. L'any 1995 la Direcció General d'Universitats recollia els percentatges generals següents, referits a enquestes diverses d'algun dels cinc cursos anteriors:

UB	61,1	UDL	59,5
UAB	66,5	UDG	93,78
UPC	60	URV	65
UPF	75,7	UOC	100

Val a dir que es tracta de percentatges obtinguts per mitjans molt diversos, des d'enquestes a tot el professorat fins a fitxes de mostreig real per assignatures, passant pel mètode sens dubte menys fiable, que és enviar l'enquesta per correu i demanar la resposta pel mateix mitjà, ja que en aquests casos sol passar, en els centres en què hi ha un índex de respostes baix, que només s'hagin obtingut dades d'un sector del professorat amb una posició marcada respecte del tema de la llengua. Això es pot comprovar comparant els resultats per centres entre un sondeig realitzat a la UDL

24. Per exemple, definint els perfils no a l'hora de convocar places sinó dins mateix de la carrera docent: que la llengua esdevingui un requisit per promocionar d'una categoria a una altra dins dels escalafons del personal universitari.

amb aquest mètode durant el curs 1994/95 i una veritable enquesta feta el curs següent (en tots els casos es tracta de percentatges de docència en català):

<i>Centre</i>	<i>Curs 1994/95</i>	<i>Curs 1995/96</i>
Facultat de Dret i Economia	79,17	58,23
Facultat de Medicina	87,23	67,05
EU Politècnica	80,26	67,86
ETS d'Enginyeria Agrària	45	41,15
Lletres	57,71	56,76
Ciències de l'Educació	72,64	78,79
EU d'Infermeria	57,57	64,44

Observi's que especialment en els tres primers centres el desviament numèric és important. Tant és així que, malgrat l'increment d'ús del català en els dos darrers centres de la llista, el resultat global de la UDL resulta el 1995/96 inferior que el del curs anterior: aquell 59,5 % ara es queda en un 55,76 % que la confirma com la universitat catalana que té un percentatge més baix d'ús de la llengua pròpia a la docència (tot i que cal dir que el 44,24 % restant no correspon pas al castellà, sinó que es reparteix entre un 30,57 % de docència en aquesta llengua, un 3,23 % en altres llengües, bàsicament a les titulacions de filologia francesa i anglesa, i un no menyspreable 10,45 % que se situa a cavall del català i del castellà, alternant totes dues llengües a classe). Aquest baix percentatge, a més, contrasta amb altres resultats de la mateixa enquesta, com els següents:

<i>Concepte (català)</i>	<i>% bo</i>	<i>% deficient</i>	<i>% nul</i>
Comprensió oral	99,1	0,9	—
Comprensió escrita	99,54	0,46	—
Expressió oral	82,79	12,75	4,45
Expressió escrita	70,66	20,58	8,76
Coneixement terminològic	85,10	12,14	2,76

Pel que fa als contrastos entre centres (del 79 % de Ciències de l'Educació al 41 % d'Enginyeria Agrària), cal dir que en alguns casos s'expliquen per l'origen no només dels professors, sinó dels estudis mateixos, i que al capdavant aquesta mena de desnivells percentuals es donen a totes les universitats, sovint amb més agudesa i tot: més contrast hi ha a la UPC

entre el 84,4 % de l'EU Politècnica de Manresa i el 29 % de l'ETS de Camins, Canals i Ports de Barcelona, o a la UPF entre el 100 % de Comunicació Audiovisual i el 40,5 % d'Humanitats.

La gran qüestió pendent pel que fa a la presència del català a la docència, més enllà o més ençà de les fórmules legals que podrien existir per exigir-ne el coneixement i per incrementar-ne l'ús, i que caldria anar resolent segurament abans de generalitzar-hi reglaments i perfilacions, és marcar-se una fita, un objectiu mínimament clar fruit del consens al més ampli possible (però és clar que mai no es pot fer content tothom). No sembla raonable pensar en termes absoluts, atès no ja el marc estatal sinó l'internacional en què ens movem, però tampoc podem posar traves (per efecte o per defecte: de totes n'hi ha) a la generalització de l'ús de la llengua pròpia de la nostra nació en un dels àmbits, l'universitari, i singularment el de la docència, que més pot incidir en la resta de la societat tant per la via del prestigi com per la de l'expansió professional de les persones que s'hi formen. Això és, de fet, el que els representants de dotze universitats manifestaven el 1994 a les conclusions de la VI Trobada de serveis lingüístics, celebrada a Tarragona: parlaven de la necessitat que les universitats «estableixin els mecanismes per garantir l'ús preferent de la llengua catalana en la docència universitària» i d'exigir-ne el coneixement tant al PAS com al personal docent; però en un punt anterior apuntaven «la necessitat de definir un horitzó de normalitat lingüística que garanteixi l'ús habitual de la llengua catalana en els àmbits administratiu i acadèmic, dins el context de multilingüisme creixent a la universitat».²⁵

5. CONCLUSIONS

Hem observat com, al llarg dels darrers dotze anys, les universitats de les comunitats en què el català és llengua pròpia i oficial han introduït aquests preceptes, d'alguna manera, en llurs respectius textos estatutaris, i com, generalment, s'ha intentat anar més enllà, quant a la redacció i quant a les implicacions legals, que en els mateixos estatuts d'autonomia. Hem vist també que aquestes declaracions de propietat i oficialitat lingüístiques s'han anat desenvolupant i aplicant, d'una banda, des de l'acció política institucional (càrrecs de gestió específics, comissions de política lingüística,

25. «Conclusions», reproduïdes a *Marc legal i normalització lingüística a les Universitats*, op. cit., pàg. 87.

xarxes de dinamització, etc.) i, d'una altra, mitjançant la potenciació, en uns casos, o la creació, en d'altres, d'uns serveis lingüístics que, en la mesura de les seues possibilitats, duen a terme una activitat coordinada que va més enllà de l'assessorament lingüístic normatiu. Finalment, hem apuntat com aquests òrgans polítics i aquests serveis tècnics universitaris, recolzant en una planificació lingüística explícita o bé implícita (anàlisi de dades i plantejament d'objectius i mitjans), han emprès darrerament, en molts casos, el que es podria considerar una segona fase de la normalització lingüística en l'àmbit universitari, que s'orienta ara vers l'aprovació de reglaments d'usos lingüístics i l'establiment de mesures, com la capacitació lingüística en uns casos o la perfilació de places en d'altres, que permetin avançar en terrenys fins ara tan difícils com el de l'ús del català a la docència.

6. BIBLIOGRAFIA

- ALEMANY, Rafael, ed., *Normalització lingüística universitària. Ponències i conclusions de les primeres jornades* (UA, 20-21 d'abril de 1989), Alacant, 1990.
- APARICI, Artur, dir., *L'ús de la llengua a la Universitat*, Castelló, 1994.
- COMISSIÓ PER A UNIVERSITATS I RECERCA, *Recull de dades sobre la normalització lingüística a les universitats de Catalunya* [dossier fotocopiats], Barcelona, 1997.
- DIRECCIÓ GENERAL D'UNIVERSITATS, *La normalització lingüística a les universitats de Catalunya* [dossier fotocopiats], Barcelona, 1995.
- EXPÓSITO I GÓMEZ, Enriqueta, «Els professors universitaris, la llibertat de càtedra i l'ús de les llengües pròpies», *Revista de Llengua i Dret*, 23 (juliol 1995), pàg. 129-170.
- GABINET DE LLENGUA CATALANA DE LA UAB, *Anàlisi de les necessitats i els hàbits lingüístics del professorat de la UAB en l'àmbit universitari*, Bellaterra, 1993.
- , *Anàlisi dels hàbits i les necessitats lingüístiques del PAS de la UAB*, Bellaterra, 1994.
- , *El coneixement i l'ús del català per part de l'alumnat de la UAB (1991-1992)*, Bellaterra, 1992.
- , *La llengua catalana a la UAB - I*, Bellaterra, 1990.
- PLANAS, Conxa, «Els perfils lingüístics en l'àmbit universitari», *Llengua i ús. Revista tècnica de normalització lingüística*, 7 (tercer quadrimestre de 1996), pàg. 10-12.

- PONS, Josep M., «Linguistic Policy at the University of Barcelona», *Revista de Llengua i Dret*, 25 (juliol 1996), pàg. 101-118.
- SERVEI DE LLENGUA CATALANA DE LA UB, *Actituds lingüístiques, coneixement i ús de la llengua catalana de l'alumnat de la UB (1991-1992)*, Barcelona, 1993.
- , *Actituds lingüístiques, coneixement i ús de la llengua catalana del PAS de la UB (1990)*, Barcelona, 1992.
- , *Actituds lingüístiques, coneixement i ús de la llengua catalana del professorat de la UB (1991-1992)*, Barcelona, 1992.
- , *Coneixement i ús de la llengua catalana a la UB (1987-1989)*, Barcelona, 1991.
- , *Pla de normalització lingüística de la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales*, Barcelona, 1995.
- , *Pla de normalització lingüística de la Facultat de Dret*, Barcelona, 1994.
- , *Pla de normalització lingüística de la UB*, Barcelona, 1988.
- , *Els serveis lingüístics universitaris*, Barcelona, 1990.
- , *Els usos lingüístics a la UB*, Barcelona, 1991.
- SERVEI DE LLENGUA I TERMINOLOGIA DE LA UDL, *Coneixements i usos lingüístics de l'estudiantat de la UDL (curs 1993/1994)*, Lleida, 1995.
- , *Enquesta sobre habilitats i usos lingüístics. Dades generals del PAS (curs 1995/1996)* [fotocòpies], Lleida, 1996.
- , *Enquesta sobre habilitats i usos lingüístics. Dades generals del professorat (curs 1995/1996)* [fotocòpies], Lleida, 1996.
- SERVEI DE LLENGÜES I TERMINOLOGIA DE LA UPC, *Com parlem a la UPC. Enquesta lingüística de la UPC 1991-1992*, Barcelona, 1994.
- , *El procés de normalització lingüística a la UPC (1977-1994)*, Barcelona, 1994.
- , *V Trobada de serveis lingüístics universitaris (Barcelona, 25 i 26 de novembre de 1993)*, Barcelona, 1994.
- SERVEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DE LA UV, *Enquesta d'usos i actituds lingüístiques a la UV 1994. Avanç de resultats generals* [fotocòpies], València, 1994.
- SERVEI LINGÜÍSTIC DE LA URV, *La llengua catalana a la URV*, Tarragona, 1995.
- , *Marc legal i normalització lingüística a les universitats. Actes de la VI Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris*, Tarragona, 1996.